

12. Трачук С, Янь Ген. Фізична активність учнів середньої школи Китайської Народної Республіки. Теорія і методика фізичного виховання і спорту 2021;4:50-3. DOI: 10.32652/tmfvs.2021.4.50–53.
13. Carson V, Chaput JP, Janssen I, et al. Health associations with meeting new 24-hour movement guidelines for Canadian children and youth. *Prev. Med.* 2017;95:7–13. DOI: 10.1016/j.ypmed.2016.12.005.
14. Liu Y, Tang Y, Cao ZB, et al. Results from the China 2018 Report Card on physical activity for children and youth. *J Exerc Sci Fit.* 2019;17(1):3-7. doi: 10.1016/j.jesf.2018.10.002.

References

1. Hryshchuk, S., & Koshchuk, O. (2022). Analiz dobovoi rukhovoї aktyvnosti divchat starshoho shkilnoho viku. *Scientific Collection "InterConf"*, (152), 585–588.
2. Kashuba, V.A., Bondar, E.M., Honcharova, N.N., & Nosova, N.L. (2016). *Formyrovanye motoryky cheloveka v protsesse ontoheneza*. Lutsk: Vezha-Druk.
3. Krutsevych, T., & Marchenko, O. (2022). Osoblyvosti fizychnoho rozvytku uchniv starshykh klasiv, yaki prozhyvaiut u miskii ta silskii mistsevoosti. *Sportyvna medytsyna, fizychna terapiia ta erhoterapiia*, 1, 66-74.
4. Krutsevych, T., Vorobiov, M., & Bezverkhnia, H. (2011). *Kontrol u fizychnomu vykhovanni ditei, pidlitkiv i molodi*. Kyiv: Olimpiiska literatura.
5. Krutsevych, T. (2017). *Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia*. Kyiv: Olimpiiska literatura.
6. Mandiuk, A. (2018) Riven zaluchenosti ditei ta pidlitkiv do riznykh form rukhovoї aktyvnosti v Ukraini ta krainakh chlenakh Active Healthy Kids *Global Alliance*. *Slobozhanskyi nauково-sportyvnyi visnyk*, 3(65), 42-47.
7. Markova, O.V. (2018) Osoblyvosti skladu tila ditei pidlitkovoho viku. Fizychno vykhovannia i sport v navchalnykh zakladakh Ukrainy na suchasnomu etapi: stan, napriamky ta perspektyvy rozvytku. *Materialy KhKhIV Vseukrainskoi nauково-praktychnoi konferentsii TsDPU im. V. Vynnychenka. Kropyvnytskyi – Kharkiv: FOP Ozerov H. V.*
8. Movchan, V.P. (2022) Znachennia rukhovoї aktyvnosti dlia zdorovia liudyny. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova*, 11K(156), 46-49.
9. Onyshchuk, A.V. (2022). Znachennia rukhovoї aktyvnosti dlia zdorovia liudyny. *Shliakhy rozvytku rukhovoї aktyvnosti molodi Ukrainy*. *Materialy IV vseukrainskoi nauково-praktychnoi konferentsii*. Drohobych: Pol'svit.
10. Reznik, O. (2019). Kontrol fizychnoho stanu v protsesi fizychnoho vykhovannia. *Aktualni problemy suchasnoi osvity ta nauky v konteksti yevrointehratsiinoho postupu*. *Materialy IV Mizhnarodnoi nauково-praktychnoi konferentsii*. Lutsk: Vezha-Druk.
11. Soldat, L.I., & Dmytrotsa, O.R. (2020). Osoblyvosti pokaznykiv fizychnoho rozvytku pidlitkiv ta stanu yikh rukhovoї aktyvnosti. *Moloda nauka Volyni: priorytety ta perspektyvy doslidzhen*. *Materialy KhIV Mizhnarodnoi nauково-praktychnoi konferentsii aspirantiv i studentiv*. Lutsk: Vezha-Druk.
12. Trachuk, S., & Yan Hen. (2021). Fizychna aktyvnist uchniv serednoi shkoly Kytaiskoi Narodnoi Respubliki. *Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia i sportu*, 4, 50-53. DOI: 10.32652/tmfvs.2021.4.50–53.
15. Carson, V., Chaput, J.P., & Janssen, I. (2017). Health associations with meeting new 24-hour movement guidelines for Canadian children and youth. *Prev. Med.*, 95, 7-13. DOI: 10.1016/j.ypmed.2016.12.005.
16. Liu, Y., Tang, Y., & Cao, Z.B. (2019). Results from the China 2018 Report Card on physical activity for children and youth. *J Exerc Sci Fit.*, 17(1), 3-7. doi: 10.1016/j.jesf.2018.10.002.

DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2023.7(167).31
УДК 796-053.7:616

Петрачков О.В.
кандидат педагогічних наук, доцент, заслужений працівник фізичної культури і спорту України, начальник
навчально-наукового
інституту фізичної культури та спортивно-оздоровчих технологій
Національного університету оборони України
Жембровський С.М.
кандидат педагогічних наук, доцент, начальник кафедри фізичного виховання, спеціальної фізичної
підготовки і спорту навчально-наукового інституту фізичної культури та спортивно-оздоровчих технологій
Національного університету оборони України

ЗАГАЛЬНА СТРУКТУРА КЕРІВНИЦТВА ВІЙСЬКОВО-ФІЗИЧНОЮ ПІДГОТОВКОЮ ЗБРОЙНИХ СИЛ ЛИТОВСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

У статті висвітлене, що з метою забезпечення належного керівництва командирам всіх рівнів пропонується: здійснювати системний підхід до військово-фізичної підготовки; користуватися принципами фізичної підготовки; враховувати завдання покладені на військові частини і підрозділи (в мирний і воєнний час, міжнародні та національні інтереси) для забезпечення відповідного рівня фізичної готовності військовослужбовців; визначати конкретні завдання процесу навчання фізичній підготовці та відповідні вимоги; переконатися в тому, що процес фізичної підготовки упорядкований і якісно організований; підготувати необхідні документи для організації фізичної підготовки; здійснювати регулярний контроль за процесом фізичної підготовки та результатами діяльності; впроваджувати наступні принципи керівництва: вищі командири готують накази підлеглим, визначають вимоги і надають їм ресурси, а підлегли здійснюють зворотний зв'язок про діяльність, що здійснюється, визначають потреби і організовують військово-фізичну підготовку

відповідно до затверджених планів підготовки або програм.

Ключові слова: військовослужбовці, військово-фізична підготовка, Збройні сили, керівництво, країни альянсу, Литовська республіка, офіцери.

Oleksandr Petrachkov, Serhii Zhebrovskiy. General Structure of Military Fitness Management of the Lithuanian Armed Forces. The article defines that in order to ensure proper fitness management military commanders of all levels are offered: to implement a systematic approach to military physical training and to use physical fitness principles. Also they have to take into account the tasks assigned to military units (in peacetime and wartime, international and national interests) to ensure the appropriate level of physical readiness of servicemen; to determine the specific tasks of the physical fitness process and the corresponding requirements; make sure that the process of physical training is orderly and qualitatively organized; prepare the necessary documents of fitness organization; carry out regular control over the process of physical training and activity results. In addition, it is proposed to implement the following leadership principles: senior commanders prepare orders for subordinates, define requirements and provide them with resources, and subordinates provide feedback on the activities being carried out, determine needs and organize military physical training in accordance with approved training plans or programs.

Key words: military personnel, military fitness, Armed Forces, leadership, alliance countries, Republic of Lithuania, commissioned officers.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Національна система фізичної підготовки (далі – ФП) Збройних Сил (далі – ЗС) Литовської республіки реалізовується з урахуванням нормативних вимог до функціонування системи фізичного виховання (далі – ФВ) та спорту держави, принципів, які запроваджені в країнах альянсу, системою укомплектування, чисельністю особового складу та бойового призначення військових частин (далі – в/ч) та підрозділів. Фізичне виховання з професійною спрямованістю призначено забезпечувати такий рівень фізичної готовності військовослужбовцю, який необхідний у військово-професійній діяльності.

Крім Закону Литовської республіки “Про фізичну культуру і спорт” та Керівництва з військово-фізичної підготовки (далі – ВФП) було видано низку нормативно-правових актів та відомчих керівних документів, які регламентують Державну політику у сфері фізичної культури (далі – ФК) і спорту, яка ґрунтується на засадах: всебічного розвитку особистості та формування здорового способу життя; гарантування рівних прав та можливостей громадян; взаємної поваги та гендерної рівності; пріоритету загальнолюдських цінностей та справедливості; позитивного міжнародного іміджу держави та формування патріотичних почуттів у громадян; орієнтування на сучасні міжнародні стандарти у сфері фізичної культури і спорту.

Законом Литовської республіки “Про національну систему оборони та військову службу” Міністру національної оборони дозволено формувати навчальні підрозділи, створювати військові спеціальності за якими проводиться підготовка та затверджувати відповідні програми. Водночас Командувачу армії Литовської республіки дозволено регламентувати вимоги до порядку проходження військової служби у всій національній системі оборони для всієї категорії військовослужбовців, підбору персоналу, рівню їх освіти і індивідуальної підготовки та створити систему військової підготовки з урахування специфіки бойової діяльності. Відповідно до розподілення функцій однією структурою виконавчої влади, яка визначена законодавчо, дозволяється своєчасно реагувати та змінювати підходи в системі фізичної підготовки.

Після затвердження Концепції фізичної підготовки відбулися зміни в системі ФП в Національній системі оборони щодо визначення мети, завдань, принципів, підходів і засобів ВФП з урахуванням ефективного виконання домовленостей з партнерами альянсу щодо трансформації ЗС. Реформування системи здійснюється на основі ґрунтовних наукових досліджень та досвіду країн НАТО. В концепції визначено, що ВФП є основним компонентом бойової підготовки та проводиться з метою забезпечення фізичної готовності офіцерів, що стає регламентуючим фактором для подальшого зростання військової служби. Саме тому, аналіз загальної структури керівництва ВФП ЗС Республіки Литви, який проведений фахівцями ФП країн альянсу є актуальним.

Теоретичне та експериментальне дослідження проводилося у відповідності до плану наукової та науково-технічної діяльності Національного університету оборони України на 2023-2024 рр., у науково-дослідній роботі навчально-наукового інституту фізичної культури та спортивно-оздоровчих технологій за темою “Оптимізація змісту фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки військовослужбовців ВВНЗ на період дії правового режиму воєнного стану”, шифр роботи “Тюнінг 1”.

Аналіз літературних джерел. Цікавими за своїм змістом та науковою новизною розкриваються питання аналізу системи ФП країн альянсу в наукових працях вчених Є. Анохіна, О. Воронцова, С. Глазунова, В. Золочевського, В. Климовича, М. Корчагіна, Т. Круцевич, Є. Куришко, О. Лойко, А. Магльованого, А. Одерова, Н. Пангеловой, О. Петрачкова, А. Петрука, С. Романчука, Ю. Фіногенова [3, 5, 6, 9, 11, 12]. Особливості ФП Литовської Республіки відображені в наукових дослідженнях С. Жембровського, А. Канапінскіне, Г. Хмель-Дунай, О. Хмель [1, 4, 13, 16]. Окремі аспекти, які стосуються вдосконаленню індивідуальної, військово-прикладної ФП та бойової підготовки в ЗС висвітлені у працях С. Жембровського, Д. Оленева, О. Петрачкова [2, 7, 8, 10, 14, 15].

Тому метою цього дослідження було проаналізувати структуру керівництва ВФП ЗС Литовської республіки.

Методи дослідження: аналіз, узагальнення та систематизація даних науково-методичної літератури та нормативних документів, які регламентують зміст та структуру керівництва ВФП ЗС Республіки Литви.

Виклад основного матеріалу дослідження. Концепція “фізичної готовності”, яка прийнята у ЗС Литовської республіки, властива таким країнам як США та Велика Британія, але має свої національні відмінності, які відрізняються відповідно до бойових завдань покладених на в/ч і підрозділи. Вплив на реалізацію та подальший розвиток системи ФП змінюється, відповідно до геополітичної ситуації в регіонах, який вимагає постійного оновлення в нормативній бази та її безумовного виконання.

Система ВФП ЗС Литви формується з двох взаємопов'язаних підсистем: процесу та його адміністрування, які певною мірою залежить від визначеної мети та поставлених завдань. Основними складовими адміністрування є: керівництво,

планування, забезпечення, контроль та оцінка, а процесу – здійснення підготовки (за визначеними компонентами) та підвищення освітнього рівня (підготовка керівників).

У Керівництві з ВФП визначено, що ФП військовослужбовців є основою їх індивідуальної та професійної підготовки, а командири різних ланок розуміють, що якість виконання поставлених завдань залежить від їх фізичного та психічного стану, а також від розвитку військово-прикладних рухових навичок, координації та швидкого відновлення.

В нормативних документах висвітлено, що військово-фізична підготовка – це циклічний, безперервний, постійно повторюваний процес, який реалізується з метою виконання поставлених бойових задач військового навчання з моменту їх отримання до остаточного виконання. Цей процес виконується в системі бойової підготовки, спрямований на розвиток фізичних та спеціальних якостей, військово-прикладних навичок, які необхідні для військово-професійної діяльності, та не повинен обмежуватися лише тренуваннями, спрямованими на підготовку до складання тестів. Він здійснюється упродовж всієї служби. Метою ВФП є досягнення необхідного рівня фізичної підготовленості військовослужбовців для виконання бойових завдань в умовах впливу несприятливих факторів зовнішнього середовища та специфіки військової діяльності, а також створення умов для підтримки на належному рівні їх психофізичних сил. Характерною особливістю системи ВФП ЗС Литви є централізація її керівництва та децентралізація організації. Основу керівництва ФП складають рішення командирів щодо її організації та проведення, з урахуванням дотримання загально-визначених для всіх ЗС вимог та стандартів до її планування, контролю, обліку, забезпечення та рівня кваліфікації керівників. У процесі керівництва ФП задіяні командири (начальники) всіх рівнів, спеціалісти ФП, інструктори ФП та інші працівники, діяльність яких пов'язана з ВФП і спортом.

З метою забезпечення належного керівництва командирам всіх рівнів пропонується: здійснювати системний підхід до ВФП; користуватися принципами ФП; враховувати завдання покладені на в/ч і підрозділи (в мирний і воєнний час, міжнародні та національні інтереси) для забезпечення відповідного рівня фізичної готовності військовослужбовців; визначати конкретні завдання процесу навчання ФП та відповідні вимоги; переконатися в тому, що процес ФП упорядкований і якісно організований; підготувати необхідні документи для організації ФП; здійснювати регулярний контроль за процесом ФП та результатами діяльності; використовувати наступний принцип керівництва: вищі командири готують накази підлеглим, визначають вимоги і надають їм ресурси, а підлеглі здійснюють зворотний зв'язок про діяльність, що здійснюється, визначають потреби і організовують ВФП відповідно до затверджених планів підготовки або програм.

Ще однією особливістю керівництва є те, що спортивна діяльність відокремлена від ВФП та здійснюється за окремими планами. До посадових осіб, діяльність яких пов'язана зі спортом відносяться тренери, судді, працівники спортивних клубів, організацій. В міністерстві оборони, командуванні, об'єднаному штабі, командуванні видів ЗС Литви відсутні централізовані органи управління ФП. Структуру керівництва ФП в ЗС Литви та військових частинах подано на рисунках 1 та 2.

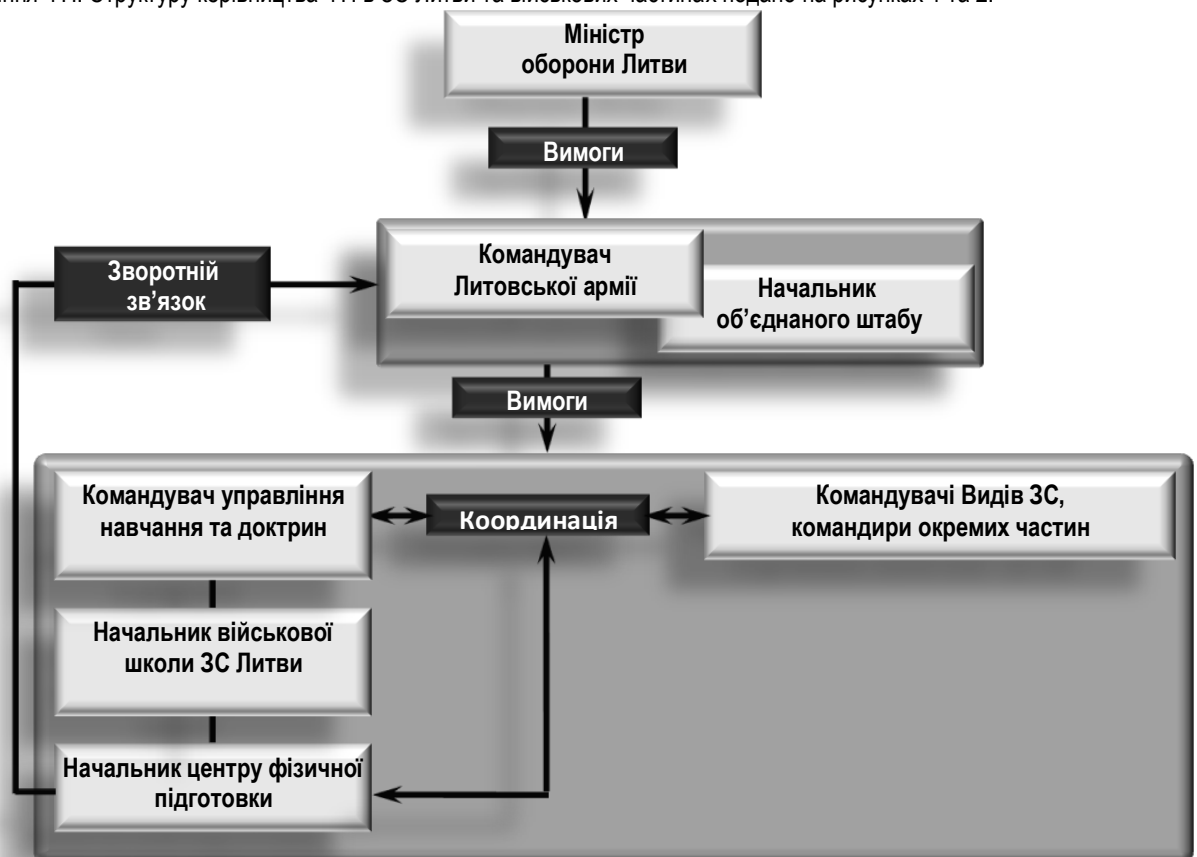

Рисунок 1. Структура керівництва фізичною підготовкою в ЗС Литви.

Рисунок 2. Структура керівництва фізичною підготовкою у в/ч.

До спеціалістів ФП відносяться офіцери та сержанти, які мають вищу спеціальну освіту (ступінь бакалавра спорту за кваліфікацією тренера або викладача фізичної культури), базову військову підготовку. В системі керівництва на них покладені завдання планування, організації та контролю за процесом ВФП. Спеціалісти ФП виконують свої обов'язки на посадах у відділах планування органів військового управління, частин і підрозділів. До інструкторів ФП відносяться офіцери та сержанти, які мають базову військову підготовку, пройшли курс інструктора ФП та курси підвищення кваліфікації. В системі керівництва на них покладені завдання проведення всіх видів занять з ФП та здійснення тестування рівня фізичної підготовленості. Інструкторами ФП є військовослужбовці, які займають штатні посади від командира відділення та вище.

Методичне керівництво, узагальнення результатів діяльності та розробку пропозиції для командування ЗС Литви з питань ВФП здійснює центр ФП при Військовій школі імені Стасиса Раштикіса (секція ВФП у складі 4 спеціалістів). На цей штатний підрозділ покладені завдання з розробки та перегляду нормативних документів з ВФП, контролю військових частин з питань виконання визначених вимог по плануванню, організації та проведенню ВФП, надання пропозиції щодо розвитку інфраструктури в/ч, збір та аналіз результатів ВФП у всіх ЗС.

У кожному батальйоні (полку, бригаді) обов'язковим є наявність одного спеціаліста ФП. Безпосереднє проведення ВФП здійснюють лише інструктора ФП, кількість яких повинна забезпечувати проведення ФП у складі взводу. Таким чином, кожен командир взводу повинен мати не менше двох підготовлених інструкторів ФП, командир роти – 10, а командир батальйону – 24. Підрозділи у яких відповідно до програм навчання передбачені заняття з плавання та ближнього бою інструктора ФП підвищують свою кваліфікацію на відповідних курсах та їх командири повинні мати до дванадцяти інструкторів з плавання та ближнього бою.

Висновки. Існуюча система керівництва ВФП ЗС Республіки Литви, при наявності не значної кількості штатних посад фахівців ФП, забезпечує розмежування повноважень та обов'язків, постійний зворотний зв'язок між посадовими особами за всіма елементами її організації та проведення.

Перспективи подальших досліджень полягає у вивченні питань військово-прикладної та спеціальної спрямованості ФП в країні альянсу.

Література

1. Жембровський С.М., Шемчук В.А. Організація та проведення фізичної підготовки у Збройних Силах Литовської Республіки. Методичні рекомендації. Київ. НУОУ. 2019. 51 с.
2. Жембровський С.М. Фактори, що зумовлюють ефективність процесу фізичної підготовки та професійної діяльності офіцерів органів управління Сухопутних військ. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2009. 2. С.73-77.
3. Глазунов С.І. Сучасні тенденції та підходи до визначення рівня фізичної підготовленості військовослужбовців збройних сил зарубіжних країн. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. 2020. Випуск 7 (127). С. 38–45. DOI 10.31392/NPU-nc.series.15.2020.7(127).07
4. Канапінскіне А. Особливості проведення військово-фізичної підготовки в Республіці Литва. Тези II Міжнародної науково-практичної конференції. Київ. НУОУ. 2019. С. 117.
5. Магльований А., Петрук А, Лесько О., Кожух Н. Фізична підготовка в системі формування військових фахівців провідних іноземних армій. Спортивна наука України. 2015. № 5 С.16–20.
6. Матвейко О.М., Воронцов О.С., Гоманюк С.В. Порівняльний аналіз альтернативних вправ фізичної підготовки військовослужбовців Збройних сил України та провідних країн світу. Молодіжний науковий вісник СНУ імені Лесі Українки. Луцьк. 2017. Вип. 28. С.44–47.
7. Петрачков О.В. Вимоги сучасного бою до рівня фізичної підготовленості військовослужбовців механізованих підрозділів Сухопутних військ. Вісник НУОУ. 2011. 6(25). С.84–90.
8. Петрачков О.В. Вплив факторів на ефективність процесу бойової підготовки військовослужбовців Сухопутних військ. Науковий вісник НУБіП України. 2013. 192(2). С.66–72.

9. Петрачков О.В., Коновалов Д.О. Аналіз досвіду тренування військовослужбовців армій провідних країн світу. Тези III Міжнародної науково-практичної конференції. Київ. НУОУ. 2019. С.151–152.
10. Петрачков О.В., Ярмак О.М. Аналіз фізичного розвитку і композиційного складу тіла офіцерів оперативного рівня Збройних сил України в умовах правового режиму воєнного стану. Вісник Прикарпатського університету. Фізична культура. 2023. Вип. 40. С.67–75.
11. Романчук С., Небожук О., Одеров А., Кузнецов М., Романчук В., Боярчук О., Тичина І. Інноваційні дослідження змісту фізичної підготовки Збройних Сил іноземних держав як елементу підготовки військового професіоналу. Вісник КПНУ імені Івана Огієнка. 2021. Вип. 23. С. 46–51.
12. Фіногенов Ю.С. Фізичне виховання, спеціальна фізична підготовка та спорт : підручник / Ю.С. Фіногенов та ін. всього 14 авторів. Київ. НУОУ. 2014. 468 с.
13. Хмель-Дунай Г.М., Маркечко К.А. Цілі та завдання спеціальної фізичної підготовки військовослужбовців Литовської республіки. Тези V Міжнародної науково-практичної конференції. Київ. НУОУ. 2021. С. 226–229.
14. Oleniev D., Petrachkov O., Verbyn N., Shemchuk V., Tiazhyna A. Dynamics of the Professional Endurance Indicators in Officers of the Operational Level in a Higher Military Educational Institution During Training. Canada (Lifescience Global). Journal of Intellectual Disability-Diagnosis and Treatment. 2021. № 5 (Т. 9). 495–503.
15. Petrachkov O, Yarmak O, Biloshitskiy V, Andrieieva O, Mykhaylov V, Chepurnyi V, Malakhova O. The influence of morphofunctional condition on the physical fitness level of Ukrainian soldiers. Journal of Physical Education and Sport. 2022. 22(9). 2182–2189. <https://doi:10.7752/jpes.2022.09278>
16. Rasa Jankauskienė. Lietuvos gyventojų fizinio aktyvumo skatinimo strategija: kūno kultūra ar kūno kultas? Medicina (Kaunas). 2008. 44(5). 346–349.

References

1. Zhembrovskiy S.M., Shemchuk V.A. Organization and conduct of physical fitness in the Lithuanian Armed Forces. Guidelines. Kyiv. NUOU. 2019. 51 p.
2. Zhembrovsky S.M. Factors that determine the effectiveness of physical fitness process and professional activity of staff commissioned officers of the Land Forces. Theory and methodology of physical education and sports. 2009. 2. P.73-77.
3. Glazunov S.I. Modern trends and approaches to determining the level of physical fitness of servicemen of the armed forces of foreign countries. Scientific journal of the NPU named after M.P. Dragomanova. 2020. Issue 7 (127). P. 38–45. DOI 10.31392/NPU-nc.series.15.2020.7(127).07
4. Kanapinskine A. Peculiarities of military physical fitness in the Republic of Lithuania. Abstracts of the 2nd International Scientific and Practical Conference. Kyiv. NUOU. 2019. P. 117.
5. Magliovaniy A., Petruk A, Lesko O., Kozhukh N. Physical training in the system of formation of military specialists of leading foreign armies. Sports Science of Ukraine. 2015. No. 5, pp. 16–20.
6. Matveiko O.M., Vorontsov O.S., Khomanyuk S.V. Comparative analysis of alternative physical training exercises for servicemen of the Armed Forces of Ukraine and world leading countries. Youth scientific bulletin of Lesya Ukrainka SNU. Lutsk. 2017. Issue 28. P.44–47.
7. Petrachkov O.V. Requirements of modern combat to the level of physical fitness of servicemen of mechanized units of the Land Forces. Bulletin of NUOU. 2011. 6(25). P.84–90.
8. Petrachkov O.V. The influence of factors on the effectiveness of the process of combat training of soldiers of the Land Forces. Scientific bulletin of NUBiP of Ukraine. 2013. 192(2). P.66–72.
9. Petrachkov O.V., Konovalov D.O. Analysis of fitness experience of servicemen of the armies of the world leading countries. Abstracts of the 3rd International Scientific and Practical Conference. Kyiv. NUOU. 2019. P.151–152.
10. Petrachkov O.V., Yarmak O.M. Analysis of the physical development and body composition of operational-level officers of the Armed Forces of Ukraine under the conditions of the legal regime of martial law. Bulletin of the Carpathian University. Physical Education. 2023. Issue 40. P.67–75.
11. Romanchuk S., Nebozhuk O., Oderov A., Kuznetsov M., Romanchuk V., Boyarchuk O., Tychyna I. Innovative studies of the content of physical fitness of the Armed Forces of foreign countries as an element of military professional training. Bulletin of Ivan Ohienko KPNU. 2021. Issue 23. P. 46–51.
12. Finogenov Yu.S. Physical education, special physical fitness and sports: textbook / Yu.S. Finogenov et al. only 14 authors. Kyiv. NUOU. 2014. 468 p.
13. Khmel-Dunai H.M., Markechko K.A. Goals and tasks of special physical fitness of servicemen of the Republic of Lithuania. Abstracts of the 5th International Scientific and Practical Conference. Kyiv. NUOU. 2021. P. 226–229.
14. Oleniev D., Petrachkov O., Verbyn N., Shemchuk V., Tiazhyna A. Dynamics of the Professional Endurance Indicators in Officers of the Operational Level in a Higher Military Educational Institution During Training. Canada (Lifescience Global). Journal of Intellectual Disability-Diagnosis and Treatment. 2021. No. 5 (Т. 9). 495–503.
15. Petrachkov O, Yarmak O, Biloshitskiy V, Andrieieva O, Mykhaylov V, Chepurnyi V, Malakhova O. The influence of morphofunctional condition on the physical fitness level of Ukrainian soldiers. Journal of Physical Education and Sport. 2022. 22(9). 2182–2189. <https://doi:10.7752/jpes.2022.09278>
16. Rasa Jankauskienė. Lietuvos gyventojų fizinio aktyvumo skatinimo strategija: kūno kultūra ar kūno kultas? Medicina (Kaunas). 2008. 44(5). 346–349.